

بررسی مدلی علی انعطاف‌پذیری، انسجام خانواده و تعهد هویت با نقش واسطه‌گری سبک‌های هویت

بهناز بهزادی^۱

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۸/۰۴

تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۹/۲۵

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی مدلی علی از انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده و تعهد هویت با واسطه‌گری سبک‌های هویت می‌باشد. جامعه آماری پژوهش، دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهرستان کازرون می‌باشد. ۳۰۶ نفر از دانش‌آموزان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای با استفاده از پرسشنامه‌های انعطاف‌پذیری، انسجام خانواده و سبک‌های هویت برونسکی مورد آزمون قرار گرفته‌اند. یافته‌های حاصل با روش معادلات اندازه‌گیری و ساختاری به وسیله نرم‌افزار LISREL مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج نشان داد که انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده دارای اثرات مستقیم بر سبک‌های هویت و سبک‌های هویت نیز دارای سهم‌های تبیین‌کنندگی متفاوتی بر تعهد هویت می‌باشد. متغیر انعطاف‌پذیری خانواده پیش‌بینی‌کننده منفی سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم-اجتنابی است. متغیر انسجام خانواده پیش‌بینی‌کننده مثبت سبک هویت هنجاری و پیش‌بینی‌کننده منفی سبک هویت سردرگم-اجتنابی است همچنین بیشترین سهم تبیین‌کنندگی در تعهد هویت به وسیله سبک هویت اطلاعاتی می‌باشد. نتایج نشان‌دهنده اهمیت مدل ارتباط والدین با فرزندان در جریان فرآیند هویت‌یابی می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: انسجام خانواده، انعطاف‌پذیری خانواده، تعهد هویت، سبک‌های هویت

^۱ - باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد بیضا، دانشگاه آزاد اسلامی، بیضا، ایران، behzadi@biau.ac.ir

مقدمه

تغییرات قابل توجه جسمی، روانشناختی، شناختی، هیجانی و اجتماعی در سال‌های نوجوانی، این دوران را بسیار پررنگ نشان می‌دهد. سال‌های نوجوانی همراه با یک پرسش اساسی ست: "من کیستم؟". این پرسش تا چند سال همراه با نوجوان است و جریان جستجوی هویت را نشان می‌دهد. اریکسون^۱ (۱۹۶۸) تحول انسان را به هشت مرحله تقسیم می‌کند که فرد در هر مرحله با یک بحران روبرو می‌شود. در دوره نوجوانی رسیدن به هویت خود، محور اصلی این مرحله به شمار می‌آید.

جستجوی هویت پیش‌نیاز رشد بهینه شخصی در طول زندگی است. اگرچه بذره‌های تشکیل هویت قبلاً کاشته شده‌اند، افراد تا نوجوانی مجذوب این تکلیف نمی‌شوند. بر همین اساس اریکسون شکل‌گیری هویت را یکی از تکالیف اساسی و مهم خاص دوره نوجوانی می‌داند (برک^۲، ۲۰۰۱). به نقل از سید محمدی، (۱۳۸۴). پژوهشگران زیادی سعی داشته‌اند تا سازه هویت را از ابعاد مختلف مورد بررسی قرار دهند. مارسیا (۱۹۶۶) افراد را از نظر وضعیت هویتی به چهار پایگاه هویت موفق^۳، هویت مهلت‌خواه^۴، هویت زودرس^۵ و هویت مغشوش^۶ تقسیم‌بندی می‌کند.

برزونسکی^۷ (۱۹۸۹ و ۱۹۹۰) نظریه سبک‌های پردازش هویت را بیان کرد. این دیدگاه شناختی‌تر بوده و رشد هویت مورد بررسی قرار داده است. طبق این نظریه، سبک‌های پردازش هویت، راهبردهای شناختی-اجتماعی هستند که افراد به کار می‌برند تا اطلاعات مربوط به هویت خود را پردازش کنند. این سه سبک پردازش هویت عبارتند از: سبک هویت اطلاعاتی^۸، سبک هویت هنجاری^۹ و سبک هویت سردرگم-اجتنابی^{۱۰}.

سبک هویت اطلاعاتی نشان‌دهنده تمایل فرد به بررسی راه حل‌های چندگانه برای حل مسائل هویتی قبل از متعهد شدن به یکی از آنها را در برمی‌گیرد (برزونسکی، ۱۹۹۳). نوجوانان با سبک

1. Erikson

2. Berk

3. Achievement

4. Moratorium

5. Foreclosure

6. Diffusion

7. Berzonsky

8. Informational processing style

9. Normative processing style

10. Diffusion-Avoidant processing style

هویت اطلاعاتی ضمن جستجو و ارزیابی مربوط به هویت، فعالانه در شکل‌گیری حسی از هویت خود فعال می‌شوند. این گروه نگرشی انتقادی نسبت به اطلاعات موجود داشته و حالتی باز و گشوده نسبت به اطلاعات جدید دارند. زمانی که آنها با اطلاعات ناهمگن درباره هویت خود روبرو می‌شوند، به بازبینی جنبه‌هایی از هویت خود پرداخته تا به احساس منسجم‌تری نسبت به هویت خویش دست یابند (برزونسکی، ۲۰۰۳). سبک هویت اطلاعاتی، سطوح بالایی از پیچیدگی شناختی، هوشیاری در تصمیم‌گیری، نیاز به شناخت، مقابله مسئله مدار، خودمختاری و ثبات شناختی را نشان می‌دهد (برزونسکی و کوک^۱، ۲۰۰۰، به نقل از فرتاش، ۱۳۹۳). مطابق با نظریه پنج عامل بزرگ شخصیت، گشودگی نسبت به تجربه، بزرگترین رابطه مثبت را با سبک هویت اطلاعاتی را در بر دارد (دولینگر^۲، ۱۹۹۵؛ سوئنز^۳ و همکاران، ۲۰۱۱).

سبک هویت هنجاری بر پایه تقلید و پیروی از افراد مهم در زندگی فرد بنا شده و معرف تقلید و هم‌نوائی است که همراه با رویکردی با ذهنیت بسته، تعهد متعصبانه و شدید (برزونسکی و نیمیر^۴، ۱۹۹۴)، خودپنداره با ثبات و سرکوب‌گر جستجوگری ست (شووارتز^۵، ۱۹۹۶). این سبک به دلیل ذهنیت بسته و شدید بودن آن، متناظر با وضعیت هویت زودرس است و از طرف دیگر مرتبط با هویت موفق است (برزونسکی، ۱۹۸۹). افراد دارنده این سبک هویتی، ارزش‌ها، باورها و تعهدات هویتی را بدون ارزیابی آگاهانه می‌پذیرند و درونی می‌کنند. آنها برای روبرو شدن با موقعیت‌های جدید و مبهم آمادگی کمی دارند و خواستار حفظ ساختار خود هستند (برزونسکی، ۱۹۹۰؛ برزونسکی و کینی^۶، ۱۹۹۵؛ دولینگر و دولینگر، ۱۹۹۷). این افراد به گونه‌ای انعطاف‌ناپذیر مسائل مربوط به هویت مثل ارزش‌های شغلی، مذهبی و خانوادگی را قبول کرده‌اند و سعی می‌کنند با یک حالت تدافعی این ارزش‌ها را حفظ کرده و به آنها متعهد باشند (برزونسکی، ۲۰۰۵ و ۲۰۰۸). از دیگر خصوصیات این سبک هویتی می‌توان به وجود سطوح بالایی از وجدان (دولینگر، ۱۹۹۵) اشاره کرد، هم‌چنین آنها گرایش کمی به گشودگی نسبت به ارزش‌ها، اعمال و افکار دارند (سوئنز و همکاران، ۲۰۰۵). هویت هنجاری دربردارنده صفاتی هم‌چون وظیفه‌شناسی و یاری‌جوئی ست و نیازمند ساختمانندی وقائع است

¹ . Kuk

² . Dollinger

³ . Soenens

⁴ . Neimeyer

⁵ . Showartz

⁶ . Kinny

(برزونسکی، ۲۰۰۴). آنها برای شکل دادن به ساختار تعهدات هویتی خود دارای انگیزش خودمختارانه و درونی‌تری هستند (سوئنز و همکاران، ۲۰۱۱).

افراد با استراتژی سبک هویت سردرگم-اجتنابی، به طور معمول به درخواست‌های محیطی پاسخ می‌دهند. آنها در تصمیم‌گیری برای مسائل شخصی و هویتی تعلل و درنگ زیادی به خرج می‌دهند (برزونسکی و همکاران، ۲۰۱۱). آنها تصمیم‌گیری‌های خود را به این علت به تاخیر می‌اندازند که از تعارض‌های شخصی و مسائل مربوط به هویت اجتناب کنند (برزونسکی، ۱۹۹۰). نتیجه این راهبرد نهایتاً یک ساختار هویت فاقد انسجام، از هم گسیخته و چند تکه می‌باشد (برزونسکی و فراری^۱، ۱۹۹۶). این نوجوانان مستعد احساس شرم هستند (لوتواک^۲ و همکاران، ۱۹۹۸). هم چنین آنها ناتوانی‌های اجرائی دارند و مشکلات بیش‌فعالی از خود نشان می‌دهند (آدامز^۳ و همکاران، ۲۰۰۱). در مدل پنج عامل بزرگ شخصیت، سبک هویت سردرگم-اجتنابی با سطوح بالایی از نوروژگرای و میزان پائینی از توافق و وجدان همراه است (سوئنز و همکاران، ۲۰۰۵).

تعهد، چارچوب ارجاعی جهت‌دار و هدفمند هویت است که رفتارها و بازخوردها در درون این چارچوب ارزیابی، کنترل و تنظیم می‌شوند. این چارچوب ارجاعی از ارزش‌ها و باورها ممکن است خودساخته یا تجویزی از جانب دیگران باشد (برزونسکی، ۲۰۰۳). تعهد درجاتی از سرمایه‌گذاری شخصی می‌باشد که فرد نسبت به اعتقادات و ارزش‌های خود ابراز می‌کند. افراد دارای سبک هویت اطلاعاتی و هنجاری، تعهدات هویتی قوی‌تر و واضح‌تری نسبت به افراد دارای سبک هویتی سردرگم-اجتنابی دارند. سبک هویت سردرگم-اجتنابی با تعهد، رابطه منفی و با سبک‌های هویتی اطلاعاتی و هنجاری رابطه مثبت دارند (حجازی و فرتاش، ۱۳۸۵؛ به نقل از طاهری، یاریاری، صرامی و ادیب‌منش، ۱۳۹۲). وضعیت تعهد در سبک هویت اطلاعاتی به این صورت است که یا تعهد در آنها شکل گرفته یا در حال شکل‌گیری است اما وضعیت تعهد در سبک هویت هنجاری همراه با هویت زودرس و شکل‌گیری تعهد و بدون وجود فرآیند اکتشاف خود است. نوجوانان با سبک هویت سردرگم-اجتنابی دستاوردی از تعهدات در زمینه هویت خود ندارند و عدم وجود تعهدات منسجم، آنها را در شرایط ضعیف قرار می‌دهد (بریکمن^۴، ۱۹۸۷؛ به نقل از برزونسکی، ۲۰۰۴).

1. Ferrari

2. Lutovac

3. Adams

4. Brickman

میزان توجه و کنترلی که پدر و مادر در روابط خود با فرزندان اتخاذ می‌کنند در تمام مراحل رشدی تاثیرگذار است (بهزادی و پارکر، ۲۰۱۵). روابط اجتماعی نقش مهمی در فرآیند کسب هویت نوجوانان دارند و بالاخص خانواده جایگاه پررنگ‌تری در این راستا ایفا می‌کنند. اینکه هر یک از پدر و مادر دارای چه سبک فرزندپروری هستند و خانواده در برابر این دوران از زندگی نوجوان تا چه میزان منسجم عمل می‌کنند و بسیاری عوامل تعیین‌کننده دیگر، روند هویت‌یابی را تحت تاثیر قرار می‌دهند. عامل موثر بافت خانواده و تجارب اولیه افراد در خانواده بر فرآیند هویت‌یابی، باید به عنوان یک ترجیح مورد بررسی‌های بیشتری قرار گیرد (برزونسکی، ۲۰۰۵).

در نظریه سیستمی خانواده^۱، خانواده به صورت یک کل در نظر گرفته می‌شود، که متشکل از بخش‌های مرتبط به هم. در واقع هر بخش بر بخش‌های دیگر تاثیر گذاشته و از آنها متاثر می‌شود (کلین^۲ و وایت^۳، ۱۹۹۶؛ به نقل از سیگلمن^۴، ۱۹۹۹).

السون^۵ (۱۹۹۹) با اتخاذ دیدگاه سیستمی به خانواده، سه بعد انسجام^۶، انعطاف‌پذیری^۷ و ارتباطات^۸ را معرفی می‌کند. مراد از انسجام خانواده، احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای یک خانواده نسبت به یکدیگر دارند. لینگرن^۹ (۲۰۰۳) انسجام را به صورت احساس نزدیکی عاطفی با دیگر اعضای خانواده تعریف می‌کند. این انسجام در سطوح متفاوتی در خانواده‌ها وجود دارد، برخی از خانواده‌ها از نظر پیوند عاطفی در سطوح بالایی قرار دارند و برخی دیگر در سطوح متوسط و پائین قرار دارند (السون، ۱۹۸۳؛ به نقل از اصغری، سعادت، عاطفی کرجوندانی و جانعلی زاده کونکه، ۱۳۹۳). لینگرن (۲۰۰۳) دو کیفیت مربوط به انسجام خانواده را مشتمل بر تعهد و وقت گذراندن می‌داند. تعهد یعنی میل به صرف وقت و انرژی در فعالیت‌های خانواده و همچنین ممانعت از تاثیر منفی عواملی چون مسائل شغلی در آن می‌باشد. بعد دیگر وقت گذاشتن و با هم بودن در خانواده است. خانواده‌هایی که در این زمینه عملکردی قوی دارند به طور مرتب برنامه‌ها و زمان‌هایی برای فعالیت‌های گروهی در نظر می‌گیرند.

1. Family System Theory

2. Klain

3. White

4. Sigleman

5. Olson

6. Cohesion

7. Flexibility

8. Communication

9. Lingern

انعطاف‌پذیری^۱ به صورت مقدار تغییراتی که در نقش‌ها، قوانین، کنترل و انضباط خانواده وجود دارد، تعریف شده است (السون، ۱۹۹۹). در خانواده منعطف، رهبری و مدیریت خانواده، به صورت دموکراتیک است و کمتر حالت استبدادی به خود می‌گیرد، جوانان در تصمیم‌گیری‌ها شرکت می‌کنند و نقش در خانواده بر اساس سن و جنس پایه‌گذاری نشده است. این بعد نیز دارای چهار سطح (خشک، منظم، منعطف و آشفته) است.

تا به امروز پژوهش‌های انجام شده در راستای بررسی خانواده و سبک‌های هویت همبستگی واضحی را نشان داده‌اند با این حال تا کنون پژوهشی با ترکیب متغیرهای حاضر انجام نشده است اما نتایج برخی از پژوهش‌های مشابه به این صورت است که برزونسکی (۲۰۰۴) در پژوهشی نشان داد که والدینی که دارای قوانین مشخصی برای رفتار فرزندانشان هستند و حامل دلایل منطقی برای ضوابط و تصمیماتشان هستند، محیطی برای جستجوگری و ارزیابی هویت برای نوجوانان فراهم می‌کنند. اما والدینی که از خود چهره نامتعادل و یا سهل‌گیری را به نمایش می‌گذارند، فرزندانشان برای روبرویی با مسائل هویتی آمادگی لازم را ندارند. از طرف دیگر روش استبدادی و سلطه‌گر والدین با سبک هویت هنجاری رابطه دارد.

در پژوهشی که توسط سلطانی و همکاران (۲۰۱۳) انجام شد، نتایج نشان داد که الگوی ارتباطی در خانواده پیش‌بینی‌کننده مثبت سبک هویت هنجاری و اطلاعاتی ست. در پژوهشی تحت عنوان "پیش‌بینی سبک‌های پردازش هویت نوجوانان بر اساس ابعاد فرزندپروری"، نتایج نشان می‌دهد که بعد محبت والدینی پیش‌بینی‌کننده مثبت سبک هویت هنجاری و بعد محبت پیش‌بینی‌کننده منفی سبک هویت سردرگم-اجتنابی ست (فولادچنگ و همکاران، ۱۳۸۹).

نتایج یک بررسی توسط پوراابراهیم و همکاران (۱۳۹۰) نشان داد که شیوه فرزندپروری مقتدرانه به طور معناداری، سبک هویت اطلاعاتی و شیوه فرزندپروری مستبدانه، سبک هویت سردرگم-اجتنابی را پیش‌بینی می‌کند. نتایج پژوهش بهزادی و سروقد (۱۳۹۱) نشان داد که انعطاف‌پذیری خانواده به طور مستقیم و غیرمستقیم (با واسطه‌گری گرایش به تفکر انتقادی) بر سبک‌های هویتی اثر گذار بوده است.

^۱ . Flexibility

تحقیق جعفری (۱۳۹۱) نشان داد که رابطه معناداری بین کارائی خانواده و سبک‌های هویتی وجود ندارد. نتایج پژوهش رحیمی نژاد و همکاران (۱۳۹۱) نشان داد که سبک‌های هویت اطلاعاتی و هنجاری دارای اثر مستقیم و مثبت و سبک هویت سردرگم-اجتنابی دارای اثر مستقیم و منفی و معنادار بر تعهد هویت است. در پژوهش فرتاش (۱۳۹۳)، نتایج نشان داد که بین بافت خانواده و متغیرهای هویتی نوجوانان تعامل پیچیده‌ای وجود دارد. پژوهش حاضر پژوهش حاضر بررسی مدلی علی از انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده و تعهد هویت با واسطه‌گری سبک‌های هویت می‌باشد. دیاگرام مسیرهای اولیه در شکل (۱) قابل مشاهده می‌باشد:

شکل (۱): دیاگرام مسیرهای اولیه متغیرهای پژوهش

روش شناسی پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی از نوع مدل یابی معادلات ساختاری است. در پژوهش حاضر، جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های کازرون (۱۴۸۰ نفر) و نمونه‌های آماری شامل ۳۰۶ نفر (۳۲۰ پرسشنامه توزیع شد که پس از کنار گذاشتن پرسشنامه‌های مخدوش، ۳۰۶ پرسشنامه وارد روند تجزیه تحلیل شد) از دانش‌آموزان دختر (۱۴ تا ۱۸ سال) است که از طریق روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند که بدین‌وسیله بین چهار دبیرستان و از هر دو کلاس، یک کلاس به طور تصادفی انتخاب شد. در این پژوهش از سه پرسشنامه جهت برآورد چهار متغیر تعریف شده، استفاده شده است که در ادامه به آنها اشاره می‌شود.

الف) پرسشنامه انسجام خانواده: این پرسشنامه با اقتباس از مدل ترکیبی السون (۱۹۹۹) به وسیله سامانی (۱۳۸۱) تهیه شده است. این آزمون دارای ۲۸ گویه است.

مطالعه مقدماتی رضویه و سامانی در خصوص این مقیاس بر اساس ۸ عامل (همبستگی با پدر، مادر، مدت تعامل، مکان، تصمیم‌گیری، ارتباط عاطفی، روابط زناشویی و رابطه والدین با فرزندان)،

حاکی از کفایت این مقیاس برای ارزیابی همبستگی فرد با والدین بود. ضریب آلفا $0/90$ و ضریب پایایی برای کل مقیاس برابر $0/79$ گزارش شده است. هم‌چنین در بررسی دیگری که بوسیله سامانی (۲۰۰۴) انجام شد، ضریب همبستگی درونی مقیاس $0/85$ ، ضریب آلفای کرونباخ $0/79$ و ضریب پایایی با روش باز آزمایی $0/80$ گزارش شده است (سامانی، ۱۳۸۱). میزان آلفای کرونباخ محاسبه شده در این پژوهش برای پرسشنامه انسجام خانواده $0/90$ می‌باشد.

ب) یکی از پرسشنامه‌های مورد استفاده در این پژوهش مقیاس انعطاف‌پذیری خانواده است که با اقتباس از مدل ترکیبی السون (۱۹۹۹) به‌وسیله شاکری (۱۳۸۲) ساخته شده است. یکی از ابعاد در مدل مدور ترکیبی السون انعطاف‌پذیری است و به صورت مقدار تغییراتی که در نقش‌ها، قوانین، کنترل و انضباط خانواده وجود دارد، تعریف شده است. این پرسشنامه شامل ۱۶ گویه است. اعتبار و روایی این مقیاس در مطالعه شاکری (۱۳۸۲) مورد تایید قرار گرفته است که ضریب همسانی درونی مقیاس، با استفاده از آلفای کرونباخ معادل $0/89$ گزارش شده است. آلفای کرونباخ محاسبه شده این پرسشنامه در این پژوهش $0/61$ می‌باشد.

ج) پرسشنامه سبک‌های هویت اولین با توسط برزونسکی در سال ۱۹۸۹ برای اندازه‌گیری فرآیندهای شناختی- اجتماعی که نوجوانان در برخورد با مسائل مربوط به هویت به آن برخورد می‌کنند، طراحی شد (حجازی و برجلی، ۱۳۸۸). برزونسکی (۲۰۰۰، ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴) به سه سبک هویت متمایز اشاره نموده است. این سبک‌ها ناشی از استراتژی حل مسئله یا سازوکارهای مقابله‌ای است. برزونسکی بر این باور است که نوجوانان توانایی انتخاب یکی از این سه سبک را دارند: سبک هویتی اطلاعاتی، سبک هنجاری و سبک سردرگم- اجتنابی. برزونسکی (۲۰۰۳) ضرائب پایایی سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم- اجتنابی و تعهد هویت را به ترتیب $0/74$ ، $0/79$ ، $0/67$ و $0/81$ گزارش کرده است. در محاسبه آلفای کرونباخ در این پژوهش نتایج نشان داد که ضرایب پایایی در سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم- اجتنابی و تعهد هویت را به ترتیب $0/70$ ، $0/68$ ، $0/73$ و $0/63$ بوده است. خدایی و همکاران (۱۳۸۸) این پرسشنامه را مورد ارزیابی قرار داده و ثبات ساختار عاملی آن را تأیید کردند.

یافته‌ها

به منظور سازماندهی، خلاصه کردن، توصیف و تفسیر داده‌های جمع‌آوری شده از نمونه‌های آماری، میانگین، انحراف استاندارد، برای متغیرهای پژوهش محاسبه گردیده است که در جدول (۱) قابل مشاهده است.

ماتریس همبستگی متغیرهای مورد بررسی (انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، سبک‌های هویت و تعهد هویت) در جدول (۲) ارائه می‌شود.

جدول (۱): میانگین، انحراف استاندارد، واریانس، حداقل و حداکثر نمرات برای متغیرهای انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، سبک‌های هویت و تعهد هویت

انحراف استاندارد	میانگین	
۱۷/۷۵	۱۰۲/۰۳	انسجام خانواده
۶/۹۱	۴۰/۸۳	انعطاف‌پذیری خانواده
۵/۴۲	۴۰/۹۲	سبک هویت اطلاعاتی
۴/۵۲	۳۲/۶۲	سبک هویت هنجاری
۶/۴۸	۲۸/۴۸	سبک هویت سردرگم-اجتنابی
۴/۲۶	۳۲/۷۸	تعهد هویت

جدول (۲): همبستگی عوامل مقیاس‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، سبک‌های هویت و تعهد هویت

تعهد هویت	سردرگم-اجتنابی	سبک هویت هنجاری	اطلاعاتی	سبک هویت	انعطاف‌پذیری خانواده	انسجام خانواده
						۱
					۱	-۰/۱۹**
			۱	۰/۳۳**	۰/۱۳**	۰/۲۸**
		۱	۰/۵۳**	-۰/۳۵**	۰/۲۸**	۰/۲۸**
	۱	۰/۱۹**	۰/۰۸	-۰/۲۳**	-۰/۰۸	-۰/۰۸
۱	-۰/۱۹**	۰/۲۰**	۰/۲۵**	-۰/۲۸**	۰/۰۰۷	۰/۰۰۷

$0/01, **P < 0/05 *P <$

همانطور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، بین متغیرهای پژوهش به جز هویت سردرگم-اجتنابی با انسجام خانواده و هویت اطلاعاتی، هم چنین تعهد هویت و انسجام خانواده، همبستگی معناداری وجود دارد.

ابتدا به بررسی مدل‌های اندازه‌گیری که روابط عامل با نشانگرهای مربوط را نشان می‌دهد، می‌پردازیم. در جدول (۳) شاخص‌های نیکویی برازش مدل‌های اندازه‌گیری آورده شده است که عبارتند از ریشه میانگین مجذور خطای برآورد^۱، متوسط تفاوت بین واریانس‌ها و کوواریانس‌های پیش‌بینی شده و مشاهده شده در مدل^۲، شاخص برازش تعدیل شده^۳، شاخص برازش تعدیل نشده^۴، شاخص برازش مقایسه‌ای^۵، شاخص برازش افزایشی^۶، شاخص نیکویی برازش تعدیل شده^۷، شاخص نیکویی برازش^۸ و قدر مطلق پس‌ماندها^۹ آورده شده است. با توجه به نتایج به دست آمده از شاخص‌های نیکویی برازش مدل‌های اندازه‌گیری که در جدول (۳) آمده است، می‌توان گفت که برازش کلی مدل اندازه‌گیری در وضعیت مطلوب قرار دارد.

برازش آماری مدل اولیه با داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار LISREL مورد بررسی قرار گرفت و تأیید نشد. پس از تغییر برخی مسیرها، برازش مدل مورد بررسی قرار گرفت. نتایج به دست آمده از شاخص‌های برازندگی در مدل تعدیل شده، نشان می‌دهد که مدل تغییر یافته برازش بیشتری با داده‌ها دارد و در نهایت برازش مطلوبی به دست آمد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. RMSEA

2. SRMR

3. NFI

4. NNFI

5. CFI

6. IFI

7. AGFI

8. GFI

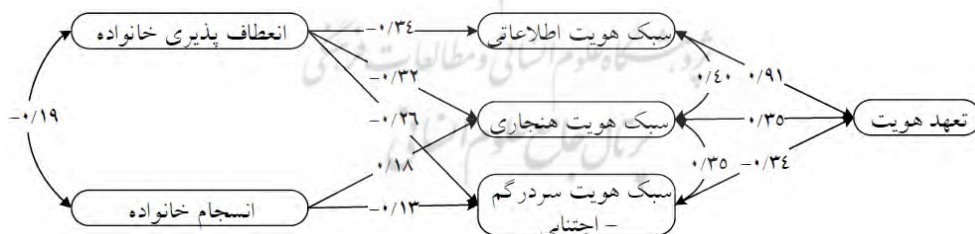
9. χ^2/df

جدول (۳): شاخص‌های نیکویی برازش مدل‌های اندازه‌گیری

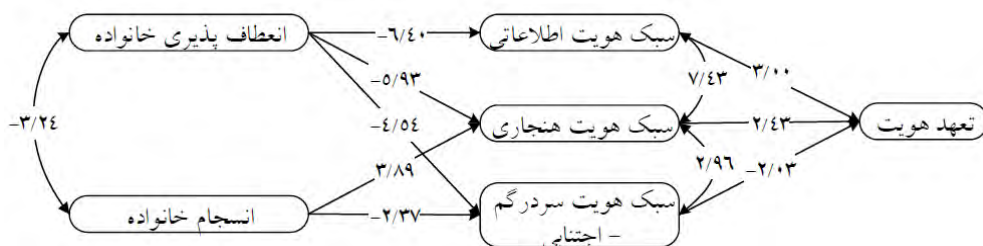
برای متغیرهای انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، حالت فراشناختی و سبک‌های هویت

انسجام خانواده	انعطاف‌پذیری خانواده	سبک‌های هویت و تعهد هویت	
۰/۱۲	۰/۱۰	۰/۰۷	RMSEA
۰/۰۹	۰/۰۹	۰/۱۰	SRMR
۰/۸۰	۰/۷۰	۰/۵۰	NFI
۰/۸۲	۰/۷۱	۰/۶۲	NNFI
۰/۸۳	۰/۷۵	۰/۶۴	CFI
۰/۸۳	۰/۷۵	۰/۶۵	IFI
۰/۶۴	۰/۸۷	۰/۷۵	AGFI
۰/۶۹	۰/۸۴	۰/۷۸	GFI
۵/۴۰	۴/۶۴	۲/۳۵	X2/df

در ادامه شکل‌های (۲) و (۳) ضرایب مسیر را که مربوط به بارهای عاملی و خطاهای مربوط به مدل ساختاری پژوهش در حالت‌های بارهای عاملی استاندارد و بارهای عاملی آماره t-value هستند، ارائه داده می‌شود. داده‌های مندرج در شکل (۲) نشان‌دهنده بارهای عاملی و خطاهای محاسبه شده در آن می‌باشد. مقدار آماره t که در شکل (۳) مشاهده می‌شود، شاخص ارزیابی و معناداری مسیرها است. مقدار t بالای ۱/۹۶ دلالت بر معناداری رابطه است. برای تایید صحت نتایج به دست آمده از مدل‌های ساختاری و روابط کلی آن‌ها، شاخص‌های برازش کلی مدل در ادامه آمده است.

شکل (۲): مدل ساختاری پژوهش در حالت بارهای عاملی استاندارد

شکل (۳): مدل ساختاری پژوهش در حالت بارهای عاملی آماره t-value

همان طور که در جدول (۴) مشاهده می‌کنید، لازم به ذکر است که دو شاخص نیکویی برازش RMSEA و SRMR (استاندارد شده) هرچه نزدیک به صفر باشند، بیانگر برازش خوب است. به طور قراردادی اگر این دو شاخص مساوی یا کوچکتر از ۰/۰۵ باشند، نمایانگر نیکویی برازش است.

جدول (۴): شاخص‌های نیکویی برازش مدل ساختاری پژوهش

مدل ساختاری پژوهش	
۰/۰۰	RMSEA
۰/۰۲	SRMR
۰/۹۹	NFI
۱/۰۱	NNFI
۱/۰۰	CFI
۱/۰۰	IFI
۰/۹۸	AGFI
۱/۰۰	GFI
۰/۷۸	X ² /df

در مقابل، معیار نیکویی برازش NFI، NNFI، CFI، IFI، AGFI و GFI اگر مساوی یا بزرگتر از ۰/۹۰ باشند نمایانگر نیکویی برازش است (گارسن^۱، ۲۰۰۹). و اگر هر یک از آنها برابر با ۱ باشند نشان از برازش کامل دارند. هم‌چنین نسبت X²/df زمانی که برابر با است در حالت ایده‌آل قرار داشته و به طبع هر چه به عدد ۱ نزدیک‌تر باشد بیان‌کننده حالت بهتری است (هومن، ۱۳۹۰).

جدول (۵) حاکی از آن است که اثر مستقیم انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بر حالت فراشناختی، انسجام خانواده بر سبک هویت هنجاری، انعطاف‌پذیری خانواده بر سبک‌های هویت

¹.Garson

اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم-اجتنابی، انعطاف‌پذیری خانواده بر سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم-اجتنابی و اثر مستقیم حالت فراشناختی بر سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم-اجتنابی با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به لحاظ آماری معنادار است. ضرایب غیرمستقیم متغیرها در جدول (۶) ارائه شده است. نتایج جدول (۶) حاکی از آن است که اثرات غیرمستقیم انعطاف‌پذیری خانواده بر تعهد هویت و اثرات غیرمستقیم انسجام خانواده بر تعهد هویت در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به لحاظ آماری معنادار است.

جدول (۵): مقادیر اثرات مستقیم متغیرها در مدل ساختاری پژوهش

مقدار t	مقدار برآورد	اثر مستقیم متغیرها
-۶/۴۰*	-۰/۳۴	انعطاف‌پذیری خانواده بر سبک هویت اطلاعاتی
-۵/۹۳*	-۰/۳۲	انعطاف‌پذیری خانواده بر سبک هویت هنجاری
-۴/۵۴*	-۰/۲۶	انعطاف‌پذیری خانواده بر سبک هویت سردرگم-اجتنابی
۳/۸۹*	۰/۱۸	انسجام خانواده بر سبک هویت هنجاری
-۲/۳۷*	-۰/۱۳	انسجام خانواده بر سبک هویت سردرگم-اجتنابی
۳/۰۰*	۰/۹۱	سبک هویت اطلاعاتی بر تعهد هویت
۲/۴۳*	۰/۳۵	سبک هویت هنجاری بر تعهد هویت
-۲/۰۳*	-۰/۳۴	سبک هویت سردرگم-اجتنابی بر تعهد هویت

جدول (۶): مقادیر اثرات غیرمستقیم و اثر کل متغیرها در مدل ساختاری پژوهش

اثر کل	مقدار برآورد	اثر غیر مستقیم متغیرها
-۰/۳۳	-۰/۱۱	انعطاف‌پذیری خانواده بر تعهد هویت
	۰/۰۸	
۰/۰۲	۰/۰۶	انسجام خانواده بر تعهد هویت
	-۰/۰۴	

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف بررسی روابط ساختاری انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده، سبک‌های هویت و تعهد هویت در دانش‌آموزان دختر انجام گرفته است. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که مدل اولیه ارائه شده برازش لازم را نداشته، به همین دلیل مدل دوباره مورد بازبینی قرار گرفت و در حالت تعدیل شده مجدداً مورد ارزیابی قرار گرفت و شاخص‌های برازش در حالتی که مدل تعدیل یافته بود، مطلوب ارزیابی شد.

متغیرهای انعطاف‌پذیری خانواده (به صورت منفی) و انسجام خانواده به صورت مثبت به ترتیب از طریق نقش واسطه‌گری سبک‌های هویت دارای توان تبیین‌کنندگی می‌باشند. همچنین متغیر انعطاف‌پذیری خانواده به ترتیب پیش‌بینی‌کننده سبک هویت اطلاعاتی، سبک هویت هنجاری و سبک هویت سردرگم-اجتنابی (به صورت منفی) است. متغیر انسجام خانواده نیز به ترتیب پیش‌بینی-کننده مثبت سبک هویت هنجاری و پیش‌بینی‌کننده منفی سبک هویت سردرگم-اجتنابی است. بررسی مقادیر استاندارد شده متغیرهای مدل تعدیل یافته نشان می‌دهد که بیشترین سهم تبیین تعهد هویت به ترتیب مربوط به متغیرهای سبک هویت اطلاعاتی، هنجاری (به صورت مثبت) و سبک هویت سردرگم-اجتنابی (به صورت منفی) است.

در پژوهش‌های متعددی کارکرد دوگانه انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده مورد بررسی قرار گرفته است (جمشیدی و همکاران، ۱۳۸۷؛ بهزادی و سروقد، ۱۳۹۴). در پژوهش حاضر نیز انعطاف-پذیری و انسجام خانواده با دو عملکرد متفاوت نقش خود را در مدل نشان می‌دهند.

انعطاف‌پذیری خانواده پیش‌بینی‌کننده منفی سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم-اجتنابی است و همچنین در نهایت پیش‌بینی‌کننده منفی تعهد از طریق واسطه‌گری سبک‌های هویتی نیز می‌باشد. اگر انعطاف‌پذیری خانواده را به صورت یک طیف خشک، منظم، منعطف و آشفته در نظر بگیریم، هرچه انعطاف‌پذیری خانواده از حالت تعادل خود خارج شده و به سمت دو سر طیف یعنی خشک بودن و یا آشفته بودن تمایل پیدا کند، کمتر می‌توان انتظار داشت که در چنین فضای خانوادگی، سبک هویت اطلاعاتی و سبک هویت هنجاری اجازه رشد یابد.

یافته دیگر این پژوهش نشان داد که انسجام خانواده پیش‌بینی‌کننده مثبت هویت هنجاری و پیش‌بینی‌کننده منفی سبک هویت سردرگم-اجتنابی است. اگر پیوند و تعهد عاطفی که دو رکن اساسی انسجام خانواده است از حالت ایده‌آل خارج شده و به سمت استبداد و انتقال بی‌چون‌چرای

قوانین و روابط بدون بیان دلایل منطقی در تصمیمات پیش برود، بالطبع ویژگی‌های این محیط پیش‌بینی‌کننده سبک هویت هنجاری است. یافته پژوهشی در این بخش با نتایج پژوهش‌های رزمی (۱۳۸۳)، جمشیدی (۱۳۸۴)، جمشیدی و همکاران (۱۳۸۷)، بهزادی و سروقد (۱۳۹۴)، برزونسکی (۲۰۰۴) و حسینی و محمودی (۲۰۱۳) همسو می‌باشد.

یافته دیگر به دست آمده مربوط به تبیین تعهد هویت به وسیله سبک‌های هویت است. نتایج نشان می‌دهد که سبک هویت اطلاعاتی بیشترین سهم تبیین‌کنندگی را در تعهد هویت داشته و پس از آن سبک هویت هنجاری این رابطه را نشان می‌دهد. اما سبک هویت سردرگم-اجتنابی پیش‌بینی-کننده منفی تعهد هویت است. این نتایج با نتایج پژوهش حجازی و فرتاش (۱۳۸۵)؛ به نقل از طاهری و همکاران، (۱۳۹۲) و هم‌چنین بریکمن (۱۹۸۷)؛ به نقل از برزونسکی، (۲۰۰۴) هم سوست.

به طور کلی نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که والدینی که شیوه‌های مستبدانه را اتخاذ کرده، همیشه در حال انتقال اطلاعات، قوانین و ایجاد روابط بدون دلایل منطقی مشخص به فرزندان هستند، فرزندان خود را به سمت ایجاد سبک هویت هنجاری سوق می‌دهند. اگر چه سبک هویت هنجاری دارای تعهد هویتی است اما در بیشتر موارد این سبک تعهد از نوع تجویزی از سوی دیگران بوده (برزونسکی، ۱۹۸۹) و کمتر در ارتباط با پیچیدگی‌های شناختی فرد می‌باشد و مسلماً بهترین کارکرد را نخواهد داشت. اگر والدین به گونه‌ای مقتدرانه با ایجاد قوانین مشخص همراه با محیطی برای جستجوگری و ارزیابی هویت برای فرزندان فراهم کنند، افراد به بهترین شکل ممکن هویت خود را موشکافی کرده و با رویکردی فعالانه اطلاعات محیطی را مورد بررسی قرار می‌دهند و موفقیت در کسب هویت خود را در تعهد هویتی از خود نشان می‌دهند.

آشنائی والدین با سبک‌های فرزندپروری و اتخاذ پربازده‌ترین رویکرد باعث خواهد شد که چالش هویت‌یابی در فرزندان در مسیر مساعد قرار بگیرد و نتایج مناسبی در پی داشته باشد.

پیشنهاد می‌شود مشاوران مدارس به خصوص در مقاطع راهنمائی و دبیرستان با برگزاری کارگاه‌های آموزشی مناسب برای والدین و آشنا کردن هر چه بیشتر آنها با مسائل نوجوانی و بالاختص فرآیند هویت‌یابی در بهبود این روند موثر باشند.

کتابنامه:

- اصغری، فرهاد. سعادت، سجاد. عاطفی کرجوندانی، ستاره. جانعلی زاده کوکنه، سحر. (۱۳۹۳). رابطه بین خودکارآمدی تحصیلی با بهزیستی روانشناختی، انسجام خانواده و سلامت معنوی در دانشجویان دانشگاه خوارزمی. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی. (۷)۱۴. صص ۵۹۳-۵۸۱.
- برک، لورای (۱۳۸۵)، روانشناسی رشد، ترجمه یحیی سید محمدی، جلد دوم، نشر ارسباران، تهران.
- بهزادی، بهناز. (۱۳۹۱). بررسی رابطه انعطاف‌پذیری خانواده و سبک‌های هویت با نقش واسطه‌گری گرایش به تفکر انتقادی در دختران نوجوان. فصلنامه زن و مطالعات خانواده. (۱۵)۴. صص ۴۱-۲۷.
- پورابراهیم، تقی. حیدری، جعفر. خوش‌کنش، ابوالقاسم. (۱۳۹۰). رابطه شیوه‌های فرزندپروری با سبک‌های هویت‌یابی و گرایش به مشاغل در نوجوانان. فصلنامه مشاوره شغلی و سازمانی. شماره ۸. صص ۲۴-۱۱.
- جعفری، اصغر. (۱۳۹۱). نقش واسطه‌ای کارائی خانواده در تبیین رابطه سبک هویت‌یابی و گرایش به مدهای نامتعارف در دانشجویان. مجله علوم رفتاری. (۱۱)۴. صص ۴۱-۲۷.
- جمشیدی، بهنام. (۱۳۸۴). مقایسه سبک شناختی دانش‌آموزان راهنمایی عشایری و شهری در تعامل با ابعاد فرزندپروری والدین. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی. دانشگاه شیراز.
- جمشیدی، بهنام. محمدرضا. حقیقت، شهربانو. سامانی، سیامک. (۱۳۸۷). رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با ابعاد کمال‌گرایی. مجله روانپزشکی و روانشناسی ایران. (۲)۱۴. صص ۲۰۵-۱۹۹.
- رحیمی‌نژاد، عباس. برجلی، سمیه. یزدانی ورزنده، محمدجواد. فراهانی، حجت‌اله. امانی، حبیب. (۱۳۹۱). اثر سبک‌های هویت بر افسردگی، اضطراب و استرس دانشجویان با نقش واسطه‌ای تعهد هویت. فصلنامه روش‌ها و مدل‌های روانشناختی. (۹)۲. صص ۱۵-۱.
- رزمی، محمدرضا. (۱۳۸۳). بررسی تاثیر انسجام و انعطاف‌پذیری والدین بر شکل‌گیری هویت در نوجوانان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی. دانشگاه شیراز.
- طاهری، مهدی. یاریاری، فریدون. صرامی، غلامرضا. ادیب‌منش، مرزبان. (۱۳۹۲). رابطه بین سبک‌های هویت، شادکامی و بهزیستی روانشناختی در دانشجویان دانشگاه. فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی. (۱)۱۴. صص ۸۲-۷۲.
- سامانی، سیامک. (۱۳۸۱). مدل علی برای همبستگی خانوادگی-استقلال عاطفی و سازگاری. پایان‌نامه دکتری روانشناسی تربیتی. دانشگاه شیراز.
- فرتاش، سهیلا. (۱۳۹۳). مدل ساختاری روابط میان سبک‌های فرزندپروری والدین با سبک‌های هویت و تعهد هویت نوجوانان. فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی. (۲)۵. صص ۹۹-۸۱.

فولادچنگ، محبوبه. شیخ الاسلامی، راضیه. صفری، هاجر. (۱۳۸۹). پیش‌بینی سبک‌های پردازش هویت نوجوانان بر اساس ابعاد فرزندپروری. *مجله روانشناسی*. ۱۴(۱). صص ۱۷-۳.

Adams. G.R. et al. (2001). Diffuse-Avoidance. Normative, and Informational Identity Styles: Using Identity Theory of Predict Maladjustment. *Identity*, 1, 307-326.

Erikson, E.H. (1968). *Identity. Youth and Crisis*. Norton, New York.

Behzadi B, Parker G. (2015). A Persian version of the parental bonding instrument: Factor structure and psychometric properties. *Journal of Psychiatry Research*. 225.580-587.

Bezonsky, M.D. (1989). Identity Style: Conceptualization and measurement. *Journal of Adolescent Research*. 4, 268-282.

Bezonsky, M.D. (1990). Self-Construction over the Life-Span: A Process Perspective on Identity Formation Advances in Personal construct Psychology, 1, 155-189.

Bezonsky, M.D. (1993). Identity Gender and Social-Cognitive Reasoning. *Journal of Adolescent Research*, 8, 289-296.

Bezonsky, M.D. (2003). Identity Processing Style, Self-Construction and Personal Epidemic Assumption in Adolescence: Its Developmental Significance, Groningen.

Bezonsky, M.D. (2004). Identity Style, Parental Authority, and Identity Commitment. *Journal of Youth and Adolescence*, 33, 213-220.

Bezonsky, M.D. (2005). Ego Identity: A Personal Standpoint in a Postmodern World. *Identity: An International of Theory and Research*. 5, 125-136.

Bezonsky, M.D. (2008). Identity Formation: The Role of Identity Processing Style and Cognitive Processes. *Personality and Individual Differences*, 44: 645-655.

Bezonsky, M.D., Ciecuch, J., Duriez, B., & Soenens, B. (2011). The how and what of Identity formation: Association between Identity Styles and Value Orientations, *Personality and Individual Differences*, 50 (2), 259-299.

Bezonsky, M.D., & Ferrari, J.R. (1996). Identity Orientation and Decisional Strategies. *Journal of Personality and Individual Differences*, 20, 597-606.

Bezonsky, M.D., & Kuk, L.S. (2005). Identity Style Psychosocial Maturity and Academic. Performance. *Personality and Individual Differences*, 30: 235-247.

Bezonsky, M.D., & Kinny, A. (1995). Identity Style and need for Cognitive Closure. Paper Presented at The FL.

Bezonsky, M.D., & Neimeyer, G.J. (1994). Ego Identity Status and Identity Processing Orientation: The Moderating Role of Commitment *Journal of Research in Personality*. 28, 425-435.

Dolinger, S.M., (1995). Identity Styles and the Five-Factor Model of Personality *Journal of Research in Personality*, 29, 475-479.

Dolinger, S.J. & Dolinger, S.M., (1995). Individuality and Identity Expiration: An Autophotographic Study. *Journal of Research Personality*, 31, 337-354.

Lingern, M.G. (2003). Creating Sustainable Families {on-line}. Available: <http://www.ianr.un.edu/Pubs/Family/g1269>. (1386 (.

Marica. J.E. (1966). Development and Validation of Age Identity Status. *J. Pers. Soc. Psychology*, 3, 551-558.

Marica. J.E. (1980). Identity in Adolescence. In J. Adolescent (Eds.). *Handbook of Adolescent Psychology*. New York. Wiley.

Olson, D.H., (1999). Circumflex model Of Marital & Family Systems. *Journal of Family Therapy*, 22, 144-167.

Sigelman, C.K. (1994). *Life Span Human Development*, (Third Education). New York: Brooks/cole Publishing Company.

Soenens, B., Berzonsky, M.D., Dunkel, C.S., Papini, D.R., Vansteenkiste, M. (2011). Are all Identity Commitments Created Equally? The Importance of Motives for Commitment for Late Adolescents' Personal Adjustment. *International Journal of Behavioural Development*, 35 (4), 358-369.

Soltani, A., Hoseini, S., Mohammadi. M. (2013). Predicting Identity Style Based on Family Communication Pattern in Young Males. *Procedia-Social and Behavioural Sciences*.